

AYŞE DURAKBAŞA • Halide Edib

AYŞE DURAKBAŞA 1961 yılında Iskenderun'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Aynı bölümde "The Formation of Kemalist Female Identity [Kemalist Kadın Kimliğinin Kuruluşu]" başlıklı teziyle master derecesi aldı. Essex Üniversitesi (İngiltere) Sosyoloji Bölümü'nde "Reappraisal of Halide Edib for a Critique of Turkish Modernization [Türk Modernleşmesinin Bir Eleştirisi İçin Halide Edib'i Yeniden Değerlendirmek]" başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde bölüm başkanı olarak görev yaptı. İki çocuk annesi olan Ayşe Durakbaşa, toplumsal cinsiyet sosyolojisi, kadın çalışmaları, Türk modernleşmesi ve milliyetçilik üzerine çalışmaktadır.

İletişim Yayınları 648 • Araştırma-İnceleme Dizisi 100

ISBN-13: 978-975-470-815-8

© 2000 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-7. Baskı 2000-2017, İstanbul

8. Baskı 2021, İstanbul

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Fatoş Gencosman

KAPAK FOTOĞRAFI Halide Edib, Cumhuriyet kadınlarının
sembolik kıyafeti tayyörle

UYGULAMA Suat Aysu

DÜZELTİ Asena Günel

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

AYŞE DURAKBAŞA

Halide Edib

Türk Modernleşmesi
ve Feminizm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ: TÜRKİYE'DE FEMİNİZM

ÜZERİNE GÖZLEMLER.....	13
------------------------	----

Ana Konular ve Sorunlar: Feminizm, Cinsiyetlendirilmiş Özellikler, Tarihsel Anlatı ve Kültürel Eleştiri.....	22
Kavramlar ve Analiz.....	34
Yorum Stratejileri.....	43

BİRİNCİ KISIM

MODERNİZM OLARAK FEMİNİZM

İKİNCİ BÖLÜM

KADINLARIN ÖZGÜRLEŞİMİ İÇİN

MODERNİST PARADİGMALAR.....	53
-----------------------------	----

M. Wollstonecraft'ın <i>Vindication</i> 'ı: Batı Feminizmi için Paradigmatik Bir Metin.....	56
Türk Feminizminde Paradigmalar.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERNLEŞME, MİLLİYETÇİLİK VE

TÜRK AYDINLANMASI.....77

Sosyoloji, Ulus-Devlet ve Türk Milliyetçiliğinde
Entelektüel Yönelimler.....79

Ortadoğu ve Türkiye’de Cinsiyet Rejimleri ve
Cinsiyet Politikaları.....87

Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Reform ve Kadınlar.....93

Osmanlı’da ve Cumhuriyet Türkiye’sinde
İlk Feminist Faaliyetler.....102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MODERNİST

ERKEKLER VE KADINLAR.....113

Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler:
Osmanlıcılıktan Türkçülük’e.....114

Kemalist Feminizm ve Kemalist Kadınlar.....119

Modernist Kadın Kimliğinin Oluşumunda
Sosyal Sınıfın Etkisi: Halide Edib - Kurtuluş Savaşı’nda
Bir İstanbul Hanımefendisi.....127

İKİNCİ KISIM

HALİDE EDİB’İN ANILARI

ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR OKUMA

BEŞİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET’İN RESMÎ TARİHİ VE

ALTERNATİF TARİHLER.....141

Türk Tarih Tezi ve Afet İnan.....142

Halide Edib: Cumhuriyet’in Asi Kızı.....148

Tarihsel Sahne ve Edebî Kalıplar.....154

Halide Edib’in Anıları ve Otobiyografinin Kuruluş Anı.....160

ALTINCI BÖLÜM

SÜRGÜNDE BİR KADIN YAZAR	169
Sürgünde Yazar Olmak.....	170
Otobiyografik Benlik: Benliğin Ruhsal Çözümlemesi.....	176
Türkçe Anılar Üzerine Bir Not.....	179
‘Halide Onbaşı’ ve <i>Türk’ün Ateşle İmtihanı</i> ’nda Gül Hanım.....	180

YEDİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL KARŞILAŞMA ANLARI VE TÜRK

FEMİNİST KİMLİĞİNİN KURULUŞU	191
---	-----

Halide Edib’in Hayat Hikâyesinde Kültürel Karşılaşmaya İlişkin Anlatılar	191
Grace Ellison (1880-85/1935): Devrim Türkiyesi’nde Bir İngiliz Gezgin Hanım.....	202
Kültürel Karşılaşmanın Buluşma Noktaları.....	221

SONUÇ

Halide Edib ve Modern Kadın Kimliği.....	231
--	-----

EK

Modernleşme Tarihimize Farklı Yaklaşımlar: Halide Edib Adıvar’ın Biyografisinin Yazımı İçin Notlar.....	237
--	-----

KAYNAKÇA	249
-----------------------	-----

ÖNSÖZ

Bu kitap, Essex Üniversitesi'nde 1988-1992 yılları arasında yaptığım doktora çalışmaları ve Haziran 1993'te savunduğum doktora tezime dayanıyor. Üzerinden bu kadar çok zaman geçtikten sonra tezimi İngilizce olarak okuyan dostlarımda teşvikiyle bu çalışmayı Türkiyeli okura sunmaya karar verdim.

Çeviri süreci, yeni bir kitap yazmaktan neredeyse daha zordu; eski bir kurgunun içinde çalışmanın sınırları ve Türkçe ham malzemeyi yeniden bulmaktaki teknik zorluklar, zaman zaman beni gerçekten bunalttı. Ancak şimdi kitap ortaya çıkınca, entelektüel açıdan besleyici ve hatta yaratıcı bir süreç yaşadığımı düşünüyorum.

Doktora tezimi yazarken Essex Üniversitesi'nde Maxine Molyneux, Judith Okely, Leonore Davidoff, Elaine Jordan gibi sosyal bilimlerin farklı alanlarında araştırma yürüten öğretim üyelerinden yardım aldım; Ludmila Jordanova'nın ve Leonore Davidoff'un yürüttüğü 'Sosyal Tarih' seminerlerine, Laclau'nun 'Söylem Analizi' seminerlerine, Bryan Turner'in 'Vatandaşlık'la ilgili seminerlerine, interdisipliner fe-

minist seminerlere katıldım. Böylece feminist araştırmaların doğasına uygun olarak interdisipliner bir yaklaşımla, toplumsal cinsiyet sosyolojisi, feminist edebiyat eleştirisini, feminist tarihçilik gibi alanlarda çok geniş bir yelpazede okuma yapma ve özellikle otobiyografi-biyografi ve toplumsal tarih alanını feminist yöntemlerle irdeleme olanakım oldu. Türk Modernleşme Tarihi'ne bütün bu teorik ve metodolojik birikimin bana sağladığı yeni bakış açıları ve araçlarla bakmaya çalıştım.

Bu çalışmayı Türkçe'ye çevirmek ise başlıbaşına ayrı bir düşünsel, kavramsal uğraş gerektirdi. Çevirinin önemli bir bölümünü Tansel Demirel yaptı; bu yardımı almasaydım, herhalde bu kitap hiç bitmeyecekti. Kitabın tümünü birkaç kez gözden geçirmek ve bazı bölümleri yeniden yazmak gerekti; sonuçta ortaya çıkan yapıtın tüm sorumluluğu bana aittir. Osmanlıca, Türkçe ve İngilizce dil evrenlerine gidiş gelişler sırasında bütün özenli çabalarımıza karşın mutlaka hatalarımız da olmuştur; okurların eleştirilerine her zaman açığım.

Halide Edib'in İngilizce yapıtlarından alıntılarının doğrudan çevirileri yapılmış; bu yapıtlar, Türkçe'de yayınlandığı halde, Türkçe yapıtlardan alıntı yapma yoluna gidilmemiştir. Bunun nedeni, Türkçe yapıtların İngilizce'deki yapıtların bire bir çevirisi olmamasıdır. Halide Edib de değişik dil evrenleri arasında gidip geliyordu ve bu çalışma sırasında ortaya çıkan bir fikir, Halide Edib'in Türkçe ve İngilizce metinlerini karşılaştıran çeviri atölyelerinin düzenlenmesidir.

Bu çalışmanın Türkiye'de feminist tarih yazımı alanında yeni bakış açıları getirmesini, yeni alanlar açmasını diliyorum. Bu kitap, Halide Edib üzerine bir biyografi çalışması değildir; ancak Türkiye'de Halide Edib gibi öncü kadınların biyografilerinin yazımı için bir yol açsın diye kitabın son bölümüne daha önce *Iktisat Dergisi*'nde yayınlanmış olan bir makalemi ekledim.

Son olarak, doktora tezimin çevirisi için beni yreklendiren tüm dostlarıma ve kitabın üretiminde bana destek olan Tansel Demirel, Asena Gnal, Tanıl Bora ve İletişim Yayınları çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Doktora tezimi yazarken Nisan doğmuştu, hayatıma yepyeni bir canlılık getirmişti. şimdi ikinci ocuęumun doğumunu bekliyorum, havaya, suya, toprağa düşen cemre ile... Ben hep hayatın çocuklarla birlikte daha yaratıcı olduğuna, olabileceğine inandım; 2000’li yılların görünürdeki bütün kasvetine rağmen yazmaya devam edeceğim.

Ayşe Durakbaşa
Acıbadem, İstanbul
řubat 2000